

DE OBESITAS-CRISIS POLITIEK BENADERD

Sociale onrechtvaardigheid als oorzaak én aanpak van obesitas, aldus Melvin Delgado. *Food for thought* voor het Nederlandse obesitas-debat.

Alles aan voedsel is politiek. Althans, dat beweert Melvin Delgado, hoogleraar aan de School for Social Work van

Boston University in zijn geëngageerde en goed gedocumenteerde analyse van de obesitas-epidemie. Met zijn zogeheten *social justice paradigm*, dat sommige groepen mensen veel harder treft dan andere, vestigt Delgado de aandacht op de politieke achtergronden van obesitas. Hij laat zien hoe dat komt, en doet voorstellen voor een gerichte en rechtvaardige aanpak van de obesitas-crisis. Daardoor kan zijn boek een belangrijke bijdrage leveren aan het debat over de interpretatie van en het bestrijden van die crisis.

Obesitas is een urgent maatschappelijk probleem, en niet een probleem van losse individuen die verkeerde keuzes maken, benadrukt Delgado. Het hameren op de eigen verantwoordelijkheid van consumenten is een vorm van destructieve labeling dat het probleem alleen maar vergroot. In plaats daarvan stelt Delgado een sociologische benadering voor waarin de obesitas-epidemie wordt beschouwd als een gevolg van sociale onrechtvaardigheid. Hij richt zich daarbij op wat hij de Amerikaanse *urban communities of color* noemt, en laat overtuigend zien dat die stedelijke gekleurde gemeenschappen structureel aan het kortste eind trekken als het gaat om *food justice*, *environmental justice* en *spatial justice*. De eerste van deze drie elkaar

overlappende perspectieven is gericht op de onrechtvaardige praktijken van de voedselindustrie, die de markt overspoelt met 'goedkoop' en ongezonder voedsel. De tweede heeft te maken met de mate waarin groepen mensen in hun leefomgeving worden blootgesteld aan gif, vuil en andere ongezonde stoffen. *Spatial justice*, ten slotte, betreft de opstapeling van sociale problemen in specifieke wijken. Die drie uitgangspunten komen terug in zijn exposé over de schrikwekkende omvang van de Amerikaanse obesitas-crisis. Delgado verbindt die uitdrukkelijk aan ras en etniciteit, leeftijd, gender, sociaal-economische status en de stedelijke omgeving waarin de slachtoffers leven. Amerika wordt steeds dikker, en dan vooral de gemarginaliseerde groepen mensen waarover Delgado schrijft. Dat heeft grote gevolgen, want obesitas kost (te) veel. Niet alleen doordat obesitas tot diabetes en andere ziekten leidt. Boven op die gezondheidskosten komen aanzienlijke economische kosten; voor werkgevers, voor de gezondheidszorg en voor consumenten die, aangespoord door geraffineerde marketingcampagnes, enorme bedragen uitgeven aan niet al te probate dieet- en gezondheidsproducten. En dan zijn er ook nog de sociale kosten: *fatness* is een stigma met grote sociale gevolgen.

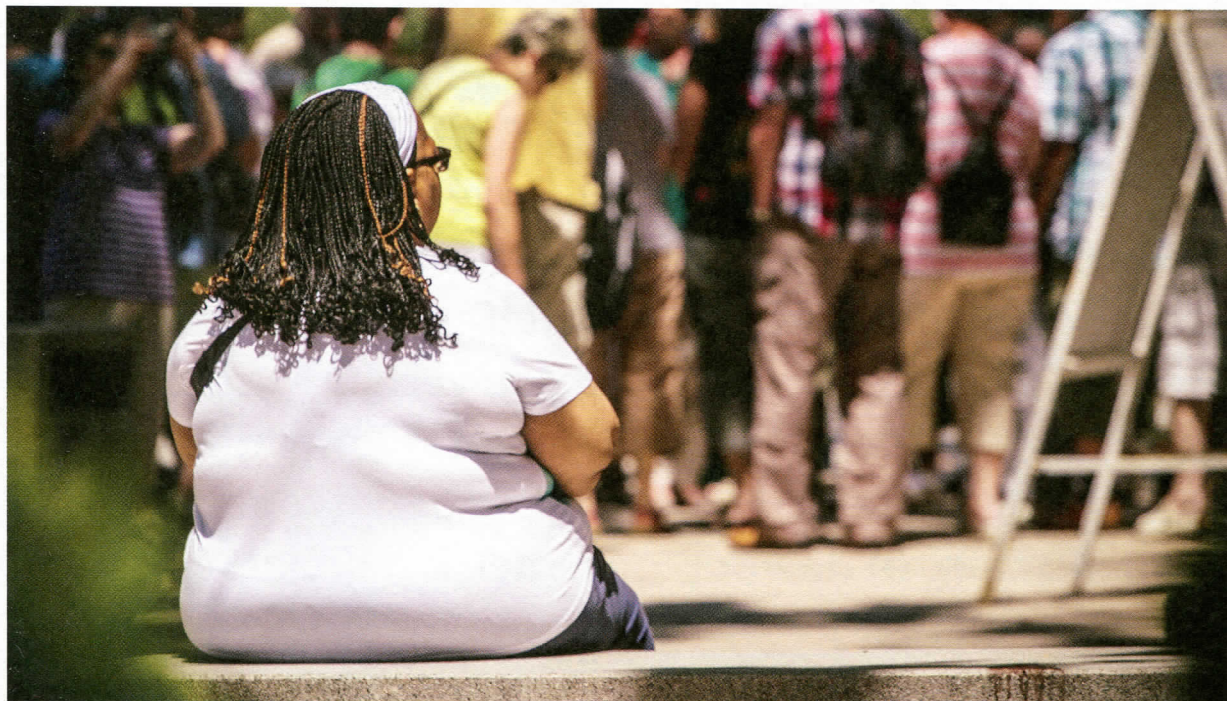
De obesogene omgeving

Wat zijn de oorzaken van deze crisis? Delgado bespreekt er drie. Als eerste noemt hij het tekort aan gezond voedsel in de stedelijke

gebieden waar arme gekleurde Amerikanen wonen. Het zijn obesogene omgevingen, waar mensen voor hun voedsel veelal afhankelijk zijn van *convenience stores*. Maar die verkopen weinig tot geen gezond voedsel. En supermarkten zijn er veel te weinig. *Fastfood*-restaurants, daarentegen, zijn er in overvloed. Dat veel mensen bovendien afhankelijk zijn van *McJob* – banen met (te) lage verdiensten en ontbrekende carrièreperspectieven – en dat scholen ongezonde snacks en drankjes verkopen vanwege de broodnodige reclame-inkomsten, maakt het een economisch en bovenal politiek probleem: 'and the sooner we understand and embrace this perspective, the sooner we can arrive at equitable solutions to the problem of overweight and obesity' (p. 72).

De tweede belangrijke factor die een leefgebied tot een obesogene omgeving maakt, is het gebrek aan ruimte om te bewegen en te sporten. Soms is die ruimte er wel, maar voelen mensen zich er niet veilig. Een grasveld aanleggen, is dus lang niet altijd genoeg.

De praktijken van de voedselindustrie vormen de derde belangrijke oorzaak. Delgado bespreekt een heel arsenaal aan tactieken waarmee de voedselindustrie zich doelbewust richt op kinderen en gemarginaliseerde gemeenschappen. Dat de industrie de eigen verantwoordelijkheid afwijst en die bij de consumenten legt, noemt Delgado een *smoke screen*. Als zelfbenoemde pleitbezorgers voor gezondheid (svoorlichting) wijzen producenten van ongezond voedsel

hun consumenten erop dat ze meer zouden moeten bewegen, en dat ouders hun kinderen beter zouden moeten opvoeden. Doordat die producenten hun geld strategisch inzetten om democratisch gekozen politici aan hun kant te krijgen, hebben ze de macht om de regulering van de voedselmarkt te *framen* als een aantasting van democratie en keuzevrijheid.

Lokale gemeenschappen

Het is de vraag hoe dit complexe krachtenspel doorbroken kan worden. In het tweede deel van het boek bespreekt Delgado welke praktische implicaties zijn perspectief heeft voor de aanpak van obesitas. Hij gaat in op drie verschillende *community-led health promotion approaches*, en weer staat sociale rechtvaardigheid centraal. Delgado schetst het belang van *empowerment* van lokale gemeenschappen; sociaal werkers kunnen en moeten volgens hem uitgaan van de visie, de macht, de belangen en de beslissingen van de mensen uit die gemeenschappen. Of het nu gaat om initiatieven die gericht zijn op jeugd, op gezonde voeding of op gemeenschappelijke tuinen, Delgado hamert op het belang

van democratische waarden en principes. Gelukkig maakt hij het niet simpeler dan het is; de moeilijkheden en uitdagingen van de initiatieven die hij voorstaat, komen ook aan bod. Bijvoorbeeld op het gebied van het evalueren van programma's en de lastige zoektocht naar *evidence-based practices*.

Natuurlijk wijkt de Nederlandse obesogene omgeving nogal af van de Amerikaanse. Maar Delgado's kritische analyse en zijn focus op sociale rechtvaardigheid zijn wel degelijk belangrijk voor het Nederlandse debat over de aanpak van obesitas. De discussies over het Convenant Gezond Gewicht en de deelconvenanten school, werk, consument en vrije tijd, en Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG) kunnen baat hebben bij een kritische sociologische analyse van obesitas als maatschappelijk probleem. Weinig deelnemers aan het debat zullen betwisten dat steden, wijken, ouders en kinderen ondersteund moeten worden bij het creëren van gezonde lokale omgevingen, en de meeste zullen beamen dat samenwerking cruciaal is. Maar de discussie over de invulling van dat proces en

over de rol van de voedingsindustrie daarin is nog lang niet voltooid. Delgado's kritische sociologische analyse van obesitas als een politiek probleem verschaft meer dan genoeg *food for thought* voor die discussie.

Melvin Delgado, *Social justice and the urban obesity crisis. Implications for social work.* New York: Columbia University Press, 2013
ISBN 978-0-231-16008-7

Jeroen Boekhoven is docent aan de Academie voor Sociale Studies van de Hanzehogeschool Groningen.